

ปรากฏการณ์ตุ๊กตาลูกเทพ

อาจารย์สนธิ ไชยวงศ์คต
ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านการบริหาร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. นำเรื่อง

พจนานุกรมฉบับปัจจุบันให้ความหมายของคำว่า “ตุ๊กตา” น. ของเล่นของเด็กซึ่งทำเป็นรูปคนหรือสัตว์เป็นต้น มักมีขนาดเล็กกว่าตัวจริง, ลักษณะนามว่า ตัว.

ให้ความหมายคำว่า “ลูก” น. ผู้มีกำเนิดจากพ่อแม่ หรือโดยปริยายถือว่ามีฐานะเสมือนลูก, คำที่พ่อแม่เรียกลูกของตนโดยตรง หรือเด็กอื่นหรือผู้เยาว์กว่าผู้พูดหลายปีด้วยความรู้สึกรักและเอ็นดู เช่น ลูกกินยาเสียชิต, คำที่ลูกใช้แทนชื่อตนเวลาพูดกับพ่อแม่ด้วยความรักและเคารพ เช่น ลูกยังไม่ง่วงนอน.

ให้ความหมายคำว่า “เทพ” เป็น ๓ นัย คือ

๑. น. เทวดา

๒. น. ชื่อเพลงไทยจำพวกหนึ่ง มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่าเทพ เช่น เทพชาตรี เทพทอง เทพนิมิต เทพบรรทม เทพประนม เทพรัญจวน

๓. น. สมณศักดิ์พระราชอาณาสูงกว่าชั้นราช ต่ำกว่าชั้นธรรม เรียกชั้นเทพ เช่น พระเทพโมลี

เมื่อเรารวม ๓ คำ คือ ตุ๊กตา+ลูก+เทพ เข้าด้วยกัน ก็จะได้คำใหม่ซึ่งไม่มีปรากฏในพจนานุกรมไทยฉบับไหนเลยว่า “ตุ๊กตาลูกเทพ”

๒. มूलเหตุให้เกิดปรากฏการณ์ “ตุ๊กตาลูกเทพ”

ปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้เกิด “ตุ๊กตาลูกเทพ” ขึ้นในสังคมไทยมีหลายประการ เพราะสังคมไทยเป็นสังคมเปิดด้านความเชื่อ ศรัทธา การนับถือ การเคารพในลัทธิและศาสนาต่าง ๆ อย่างเสรี เช่น ผู้ที่เคารพ-นับถือศาสนาพุทธตามทะเบียนบ้านมีถึงกว่าร้อยละ ๙๔ นอกนั้นเป็นผู้นับถือลัทธิและศาสนาอื่น ๆ ลดหลั่นกันลงไป แต่ที่มีเรื่องเอิกเกริกฮือฮาว่าเพื่อนก็คือผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ทั้งนี้ เนื่องจากมีจำนวนมากกว่าผู้ที่นับถือศาสนาอื่น ๆ นั่นเอง ไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาดพิสดารอะไร เช่น มีปรากฏการณ์ครั้งใหญ่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ๒ เรื่อง คือ ๑) ปรากฏการณ์ท้าวจตุคามรามเทพ และ ๒) ปรากฏการณ์ตุ๊กตาลูกเทพ ซึ่งทั้ง ๒ เรื่องได้ซาลงและรอต้อนรับปรากฏการณ์ใหม่ที่จะเกิดขึ้นตามมาต่อไป

ผู้สันทัดกรณีในเรื่อง “ตุ๊กตาลูกเทพ” หลายคนได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ตุ๊กตาลูกเทพโดยสรุปว่า เป็นเพราะชาวพุทธเราไม่มีหลักการที่แน่นอน ไม่มั่นคงในพระรัตนตรัยว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึกอันเกษมสูงสุดของชาวพุทธ เมื่อมีความทุกข์จึงแสวงหาที่พึ่งทางใจอย่างอื่นมาทดแทน ซึ่งเป็นอะไรก็ได้ที่สามารถทำให้เรามีความสุขใจ

บางท่านมองว่า ต้นเหตุอย่างหนึ่งของปรากฏการณ์ตุ๊กตาลูกเทพ เพราะสามภรรยา (ชายจริงหญิงแท้) ที่ไม่มีลูกเหมือนคนอื่น หรือสามภรรยา (เพศเดียวกัน) ที่ไม่มีโอกาสที่จะมีลูกเลยในชีวิต จึงคิดสมมติเอาว่าตุ๊กตาเด็ก ๆ ที่น่ารักนี้แหละ “เป็นลูกของเรา” ตอนแรก ๆ ก็ไม่มีคำว่า “ลูกเทพ” เข้ามาเจือปน/ผสมผสาน แต่พอมีหมอดูโหรา/ป่นกระเส่วว่า สามารถจะปลุกเสกตุ๊กตาธรรมดาให้เป็นตุ๊กตาที่มีจิตวิญญาณและอัญเชิญเทพเข้ามาสิงสถิตอยู่ในตุ๊กตาได้ จะสามารถลดบันดานให้เกิดความสำเร็จ ลากยศตามความปรารถนาของผู้เลี้ยงตุ๊กตาได้ พร้อมกับป่นราคาขายตุ๊กตาให้สูงขึ้นเรื่อย ๆ ยังมีคนเชื่อและนับถือมากขึ้นเพียงใดราคาก็สูงขึ้นเรื่อย ๆ ได้ทราบว่ามีตุ๊กตาบางตัวมีราคาเป็นหมื่นบาท เมื่อกระแสตุ๊กตาพาณิชย์สูงขึ้นเรื่อย ๆ ก็กลุ่ลมาเข้าวัด พระสงฆ์ก็รับทำพิธีปลุกเสกให้โดยอ้างว่า “พระต้องมีเมตตา” ไม่สามารถจะขัดศรัทธาของญาติโยมได้ เลยไปกันใหญ่ ทำให้ชาวพุทธส่วนหนึ่งห่างไกลออกไปจากพระรัตนตรัยยิ่งขึ้น

โดยข้อเท็จจริงแล้วในศาสนาพุทธไม่ปรากฏหลักฐานใด ๆ ว่า “เทพหรือเทวดามีลูกได้เหมือนมนุษย์” เพราะเทพแต่ละตนก็เสวยสุขส่วนตนเองในสวรรค์ชั้นนั้น ๆ จนกว่าจะหมดบุญไม่เคยได้ยินว่าเทพมีลูกหลาน เหลน สืบสกุลแต่อย่างใด ที่ว่านี้ไม่เกี่ยวกับศาสนาอื่นนะครับ

ผมจึงขอบันทึกเรื่องนี้ไว้เป็นเครื่องเตือนใจของชาวพุทธเราว่าช่วงหนึ่งมีปรากฏการณ์ “ตุ๊กตาลูกเทพ” เกิดขึ้นในสังคมไทยของเรา

๓. หมอดู : ผู้สร้างกระแส “ตุ๊กตาลูกเทพ”

นางสาวไอรินทร์ วัฒนศักดิ์พิชญา นางแบบอิสระ ซึ่งเปิดร้านตุ๊กตานำเข้าจากต่างประเทศทางออนไลน์ ได้แสดงความคิดเห็นถึงตุ๊กตาลูกเทพในขณะนี้ว่า จริง ๆ ตุ๊กตาเหมือนเด็กจริง ที่มีคนนำมาปลุกเสกทำกระแสตุ๊กตาลูกเทพนั้น มีกลุ่มคนเล่นนำเข้าและสะสมกันมานานแล้ว ไม่ใช่เพิ่งเริ่มใน ๑-๒ ปีนี้ แต่ตอนนั้นยังเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เนื่องจากตุ๊กตาเหล่านี้มีราคาสูงมาก เพราะใช้วัสดุที่ให้ความรู้สึกเหมือนอู่มเด็กจริง ๆ แต่ที่เกิดกระแสตุ๊กตามีวิญญาณสิงสถิตเป็นตุ๊กตาเทพนั้น เกิดจากหมอดูคนหนึ่ง

สร้างกระแสขึ้นมา ส่วนตนเพิ่งเริ่มสะสมได้เพียงปีกว่า ๆ โดยสั่งซื้อโดยตรงจากต่างประเทศ ส่วนที่มาเปิดร้านขายตุ๊กตาทางออนไลน์นั้น เริ่มจากเพื่อน ๆ ทราบว่าตนสะสมตุ๊กตาพวกนี้มาตกแต่งบ้านก็ฝากซื้อเลยได้ไฉฉวย ลองเปิดร้านจำหน่ายตุ๊กตานำเข้า แต่ก็ขายไม่ค่อยดีเท่าไร เพราะตุ๊กตาเหล่านี้มีราคาค่อนข้างสูง และไม่มีตุ๊กตาปลุกเสกจำหน่าย ที่ไม่คิดจำหน่ายตุ๊กตาปลุกเสกเพราะกลัว อยากรู้ก็ตามต้องยอมรับว่าตุ๊กตาเหมือนเด็กจริงเหล่านี้ เป็นที่พึงพอใจได้ดี สำหรับคนที่อยากมีลูกแต่ไม่มีลูก หรือคนที่ขาดที่พึ่งทางใจ เพราะคนเราพอมีกำลังใจดี หน้าตาก็สดใส มีแรงทำมาค้าขาย ก็ประสบความสำเร็จ เลยกลายเป็นตุ๊กตาเทพทำเงินให้ ทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จ ทั้งที่จริงเกิดจากความตั้งใจของคนนั่นเอง

◁ **เทรนตุ๊กตา** - ร้านขายตุ๊กตาเทพที่กำลังเป็นที่ฮือฮาในหมู่คนเล่น ตุ๊กตา ย่านจตุจักร เปิดจำหน่ายตั้งแต่ราวกลางปีถึงต้นปีที่ผ่านมา ขณะที่ยังมีร้านตุ๊กตาเทพที่เพิ่งเปิดใหม่ในย่านจตุจักรอีกหลายร้าน

“ข่าวสด” : ๒๕ มกราคม ๒๕๕๙

๔. “ลูกเทพ” ปลุกเสกที่วัดบัวขวัญ คิวแน่นนับร้อยตัว

ที่วัดบัวขวัญพระอารามหลวง จังหวัดนนทบุรี มีกลุ่มคนที่เลี้ยงตุ๊กตาลูกเทพกล่าวขานถึงความศรัทธาในพระอาจารย์วินัย ฐิตปัญโญ ว่าปลุกเสกตุ๊กตาลูกเทพได้เข้มขลังนำไปบูชาแล้วเกิดผลดีมากมาย ที่หน้ากุฏิพระอาจารย์วินัยมีคนนำตุ๊กตาลูกเทพนั่งรอคิวเป็นจำนวนมาก บางคนอุ้มมา ๑ ตัว บางคนอุ้มมา ๔-๕ ตัว แต่ละคนเตรียมดอกไม้ใส่พานตั้งไว้ บางคนนำเงินใส่ซองถวาย ขณะที่ด้านในมีคนนิยมเลี้ยงลูกเทพนั่งกันแน่นห้อง โดยพระอาจารย์วินัยได้รับตุ๊กตาขึ้นมาทำพิธีจารอักขระยันต์ด้านหน้าและด้านหลังตุ๊กตาตัวละประมาณ ๕-๑๐ นาที ในขณะที่จารตัวตุ๊กตาจะพูดสอนเจ้าของตุ๊กตาไม่ให้หลงมกมาย แต่ขอให้ทำความดี

พระอาจารย์วินัยกล่าวว่า ตุ๊กตาลูกเทพเป็นความเชื่อของคนห้ามไม่ได้ แต่เมื่อมีศรัทธาแล้วต้องมีปัญญาจะได้ไม่โง่เขลา ที่เมตตาทำพิธีให้ นั้น เป็นการสนองศรัทธาของคนที่มีความเชื่อ เมื่อคนมาด้วย

ศรัทธาก็ต้องทำพิธีให้สบายใจ บางวันมากันมากต้องทำให้ตั้งแต่เช้าจนเย็น ด้วยการใช้หลัก ๒ ประการ คือ ๑) ให้เป็นความสุขทางใจของมนุษย์ และ ๒) เป็นอุบายธรรมให้คนทำความดี มีศีลธรรม ห้ามยุ่งเกี่ยวกับการพนัน ยาเสพติด อักขระที่เขียนบนตุ๊กตาแต่ละตัวจะเหมือนกันหมด เป็นยันต์นะโม พุทธายะ พระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ และยันต์เทพเจ้านาคราช เมื่อเชื่อว่าเป็นตุ๊กตาลูกเทพจะมีบาร์มีต่างจากกุมารทอง ห้ามไหว้บูชาเหมือนเลี้ยงกุมาร ที่มีคนนำไปกราบไหว้นั้น ทำผิดทั้งหมด ที่ถูกต้องควรดูแลเหมือนตัวเอง เป็นพ่อแม่ต่อ ๆ กัน จึงเกิดความเชื่อความศรัทธา

๕. เมตตารธรรมไม่ใช่ปลุกเสก

ตลอดวันที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๕๙ ที่วัดบัวขวัญ พระอารามหลวง จังหวัดนนทบุรี ยังมีบรรดาผู้นิยมเลี้ยงตุ๊กตาลูกเทพจำนวนมากอุ้มตุ๊กตาลูกเทพเข้ามาต่อคิวให้พระวินัย วิฑิตปัญโญ ลงอักขระเพื่อความ เป็นสิริมงคลก่อนที่จะนำไปเลี้ยง

นอกจากนี้ ยังมีผู้สื่อข่าวจากโทรทัศน์ เอ็น เอส เค ประเทศญี่ปุ่นเข้ามาทำสื่อบูชาไปเผยแพร่ที่ประเทศญี่ปุ่นอีกด้วย โดยพระวินัยกล่าวว่า หลังจากเป็นข่าวยังคงมีผู้คนนำตุ๊กตามาให้ลงอักขระตกราววันละ ๑๐๐ ตัว ส่วนกระแสข่าวต่อต้านที่ออกมานั้น ตนเป็นพระที่เข้าใจโลก ศาสนาพุทธสอนเรื่องการกระทำ กฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เพราะฉะนั้นห้ามไม่ได้เรื่องความคิดที่แตกต่างกัน อะไรที่ทำแล้วคนอื่นไม่เดือดร้อนถือเป็นหน้าที่ ตนใช้คำว่า “เมตตารธรรม” ไม่ใช่คำ “ปลุกเสก” หรือ “รับเจิมตุ๊กตา”

“ไทยรัฐ” : ๒๗ มกราคม ๒๕๕๙

สังคมทุกวันนี้ คนมันทุกข์มาก หาทางออกไม่ได้ ต้องหาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ คนที่หาทางออกให้เขาได้ต้องมีปัญญาชี้ทางสว่างให้เขา

สำหรับกรณีที่บางคนนำกระดูกคนตายมาใส่ไว้ในตุ๊กตาลูกเทพ เพื่อความเข้มขลังนั้น พระวินัยกล่าวว่าเป็นการกระทำที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง โบราณไม่มีใครใช้วิธีนี้ เพียงแค่เรียกธาตุทั้งสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ประกอบเป็นชั้นห้ำเท่านั้น อย่างอื่นไม่จำเป็นเลย

๖. พระต้องมีเมตตา ผู้หลงตัวเองโง่มากกว่า

ต่อคำถามที่ว่า การปลุกเสกตุ๊กตาลูกเทพนี่ถือเป็นกิของสงฆ์หรือไม่ พระวินัย จิตปัญญา แห่งวัดบัวขวัญ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ผู้ปลุกเสกตุ๊กตาลูกเทพจำนวนมากเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าวันละ ๑๐๐ ตัวตอบว่า ถ้าถามว่าอาบัติหรือไม่ ตอบได้เลยว่าไม่อาบัติมันอยู่ที่เจตนา บางคนมองว่างมงาย แต่ตนว่าคนหลงแย่กว่านะ คนที่งมงายสร้างความเดือดร้อนให้ใครหรือไม่ แต่คนหลงนั้นกำลังหลงในลาภ ยศ สรรเสริญ เอาเรื่องนี้มาวิจารณ์ในหนทางของตัวเองแล้วก็ตั้งขึ้นมา คนที่รู้ไม่จริงแล้วไปวิจารณ์จนเกิดกระแสต่อต้านกัน สิ่งนี้อันตรายยิ่งกว่าเป็นพวกที่หลงตัวเอง พระบางรูปอยากจะตั้งออกมาวิจารณ์เรื่องนี้ หว่ากำลังงมงาย ตนคิดว่าคนที่กำลังว่าเขานั้นเป็นพวกหลง คือหลงใน ลาภ ยศ สรรเสริญ ทั้งที่เขาไม่ได้ทำให้เราเดือดร้อนเลย มันผิดหลักธรรม คนที่เป็นพระต้องมีเมตตาธรรมก่อนจะพูดอะไรต้องไตร่ตรองให้ดี หว่าคนอื่นโง่ ตนคิดว่าคนที่ว่านั้นโง่มากกว่า คนที่ไม่มีเมตตาเป็นพระไม่ได้ ชอบไปด่าผู้อื่นก่อนโดยที่ไม่รู้อะไรเลย อย่างพระพยอม เป็นต้น ตนกล้าพูดเลยให้มาคุยกับตนได้ที่กุฏิแห่งนี้

๗. ลูกศิษย์ว่าอาจารย์ไม่ได้อยากดัง

ลูกศิษย์ของพระอาจารย์วินัย กล่าวว่า พระอาจารย์ไม่ได้อยากดัง และไม่อยากพูดอะไรให้เป็นข่าว เพราะทุกวันนี้มีคนแห่เอาตุ๊กตามาให้ลงอักขระกันจนแน่นกุฏิ บางวันมีมากนับ ๑๐๐ ตัว เมื่อเป็นข่าวคนจะยิ่งมากันมาก และพิธีต้องทำทีละตัวจึงใช้เวลานาน และท่านเมตตาทำให้ทุกคนตามแรงศรัทธา บางคนพานั่งเครื่องบินมาจากจังหวัดเชียงราย โดยเฉพาะช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ หรือวันพระคนจะยิ่งแน่น

๘. นับถือกันแพร่หลาย

ยังคงเป็นประเด็นร้อนที่คนในสังคมยังถกกันไม่เลิก กรณีกระแสฮิตเลี้ยง “ตุ๊กตาลูกเทพ” ที่มีทั้งมองเป็นเรื่องงมงาย และเป็นเรื่องความเชื่อส่วนบุคคล แต่เนื่องจากผู้นิยมเลี้ยงตุ๊กตาลูกเทพจะนำตุ๊กตาที่หาซื้อได้ในราคาถูกไปเข้าพิธีปลุกเสกจากสำนักหมอดู คนทรง รวมถึงวัดวาอารามต่าง ๆ แล้วนำมาเลี้ยงดูไม่ต่างจากเด็กคนหนึ่ง และอุ้มไปไหนต่อไหนด้วย แม้แต่สายการบินไทยสไมล์ยังออกตั๋วโดยสารให้ยิ่งกลายเป็นเรื่องฮือฮา และล่าสุดมีรายงานข่าวว่าแม้แต่ชาวจีนก็นิยมมาหาเช่าตุ๊กตาลูกเทพจากไทยไปเลี้ยง โดยมีเจ้าสำนักหลายแห่งเริ่มทำตุ๊กตาลูกเทพเวอร์ชันใหม่ใส่มวลสาร อ้างว่าเพื่อเพิ่มความเข้มขลังให้กับผู้ครอบครอง ที่ส่วนมากจะบรรจุกระดูกคนตายจากป่าช้าและสุสานศพคนไร้ญาติใส่ขวดแก้วเล็ก ๆ แล้วยัดเข้าไปในตัวตุ๊กตา โดยลูกค้ำกลุ่มใหญ่ที่สุดคือ “ชาวจีนและไต้หวัน” ตลาดกลุ่มนี้จะรับซื้อราคาเป็นหลักแสน มีบริการหลังขายโดยการส่งข้ามประเทศถึงที่

“ไทยรัฐ” : ๒๙ มกราคม ๒๕๕๙

๙. ทศนะของพระสงฆ์

พระอาจารย์อนันต์แห่งสวนโมกขพลาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี กรณณาแสดงความคิดเห็นต่อสื่อมวลชนโดยตรงไปตรงมาว่า ปรากฏการณ์การเลี้ยงและนับถือตุ๊กตาลูกเทพและการปลุกเสกตุ๊กตาลูกเทพนี้ เป็นเพราะคนเหล่านั้นไม่มีความมั่นคงในพระรัตนตรัย จึงไหลไปตามกระแสแห่งการโฆษณาชวนเชื่อที่สรรพคุณสรุไปได้เป็น ๓ ง คือ ๑) งมงาย เชื่อในสิ่งที่ไม่มีความเป็นเหตุเป็นผล ๒) โง่ ไม่ใช้ปัญญาศึกษาให้ทราบชัดว่าปรากฏการณ์นั้น ๆ เกิดมาจากอะไร คิดว่าตุ๊กตาลูกเทพจะช่วยเหลือตนเองได้และ ๓. เงิน ผู้ขายและผู้ปลุกเสกปั่นกระแสให้คนที่ไม่มีหลักยึดเหนี่ยวในจิตใจ เกิดศรัทธาและซื้อตุ๊กตา

ซึ่งบางตัวราคาเหยียบหมื่นบาทนำมาให้พระปลุกเสกให้เพื่อนผมคนหนึ่งขอเพิ่มอีก ๑ ง คือ **งาบ** เข้ามาอีก แต่ก็คงรวมอยู่ในข้อ ๓ คือ เงิน นั้นแหละครับ

พระมหาไพรวลัย วรณโณ แห่งวัดสร้อยทอง กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า เข้าใจดีและเคารพในความเชื่อของแต่ละคน แต่ตามหลักพุทธศาสนาไม่มีแบบนี้ เพราะไม่ใช่สิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหา เป็นกระแสแฟชั่นบวกกับไสยศาสตร์ ประกอบกับสังคมอ่อนแอ คนจึงนำสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เพราะเชื่อว่าถ้านำมาบูชาหรือเลี้ยงไว้จะเป็นผลดีกับตน คำขายร่ำรวย หากเลี้ยงตุ๊กตาลูกเทพแต่ไม่ทำมาหากิน ก็คงไม่เจริญขึ้นมาได้ คนเหล่านี้ไม่มองกลับมาที่แก่นแท้ของชีวิต ตามหลักตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ถ้าต้องการกำลังใจ ทำไมไม่ขอจากคนรอบข้าง พ่อ แม่ พี่ น้อง เพื่อนสนิทมิตรสหาย เป็นกำลังใจที่ไม่ต้องเสียตังค์ สำหรับคนที่เลี้ยงตุ๊กตาลูกเทพก็ควรมองปฏิภพของครอบครัวบ้างว่าพวกเขาเป็นอย่างไร จะมองว่าตัวเองแปลกหรือเปล่าที่ต้องคอยพูดคุยหรือหาน้ำหาข้าวให้ตุ๊กตาทาน ไม่อยากให้คนมองมายหรือเสียสติจนเกินเหตุ ขอให้ตั้งสติให้ดี ๆ

๑๐. ทักษะของผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพ

นายแพทย์เจษฎา โชติดำรงสุข อธิบดีกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข กล่าวถึงกรณีนี้ว่า พื้นฐานจิตใจของคนไทยส่วนมากมีความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์อยู่แล้ว ไม่ได้ต่างอะไรจากคนสมัยก่อนที่เลี้ยงกุมารทอง จะว่าไปแล้วตุ๊กตาลูกเทพก็คือการประยุกต์ไสยศาสตร์ให้มาหลอมรวมกับยุคดิจิทัลได้อย่างลงตัว การเลี้ยงตุ๊กตาลูกเทพไม่ถือว่าเป็นผู้มีความผิดปกติทางจิต ส่วนหนึ่งมาจากกระแสของสังคม อีกส่วนหนึ่งก็มาจากความเชื่อส่วนตัว อาจมีบ้างที่เลี้ยงเพื่อต้องการที่พึ่งทางใจ เพราะตามหลักจิตวิทยาสามารถอธิบายได้ว่า เราทุกคนยังต้องการแสวงหาในสิ่งที่จิตใจยังขาดอยู่ บางคนมีความไม่สบายใจอะไรบางอย่าง หรือบางคนนั้นรู้สึกว่าเขาทำอะไรสักอย่างในชีวิต จึงต้องการบางสิ่งบางอย่างมายึดเหนี่ยวจิตใจ ตรงนี้อาจแนะนำให้ยึดเหนี่ยวศาสนาเป็นที่พึ่งจะดีกว่า เพราะมีที่มาที่ไปชัดเจนและเชื่อถือได้

นอกจากนี้ผู้ที่เลี้ยงตุ๊กตาลูกเทพทุกท่าน อยากจะแนะนำว่าการที่เราจะรับพรจากสิ่งใดนั้น ต้องเกิดจากการคิดดี ทำดี จะต้องเป็นตัวส่งเสริมให้ความหวังเกิดผลสำเร็จได้อย่างแท้จริง

ส่วนนายแพทย์ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ หัวหน้ากลุ่มที่ปรึกษากรมสุขภาพจิต เห็นว่าความเชื่อเหล่านี้ คือความศรัทธาในรูปแบบหนึ่ง แต่ศรัทธาก็ต้องอยู่บนหลักของความจริง ด้วยการทำงานอย่างมุ่งมั่น วางแผนอย่างดี ใช้จ่ายอย่างระมัดระวัง จึงจะเกิดผล อย่างไรก็ตามในอีกมุมหนึ่งเป็นเรื่องของการ

หาผลประโยชน์จากการตลาด ที่เห็นได้ตั้งแต่การใช้บุคคลที่มีชื่อเสียง หรือดารามาเป็นผู้นำ หรือมีอิทธิพลทางความคิดต่อคนอื่น ๆ

๑๑. ทศนะของนักวิทยาศาสตร์

นายเจษฎา เตนดวงบริพันธ์ อาจารย์ประจำคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวถึงกระแสความเชื่อเรื่องตุ๊กตาลูกเทพของสังคมไทยขณะนี้ว่า เป็นกระแสแฟชั่นทางความเชื่อ เป็นเรื่องของจิตวิทยามากกว่าเรื่องทางวิทยาศาสตร์ เพราะเป็นไปได้ที่เราจะทำพิธีกรรมบรรจุพลังงานอะไรบางอย่างลงไปในตัวตุ๊กตาเพื่อให้มีชีวิต ดังนั้น ตุ๊กตาที่กำลังนิยมนี้เป็นเพียงเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนเท่านั้นที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยไปเรื่อย ๆ เพียงแต่เมื่อมีคนเชื่อและนิยมมาก ๆ ก็ทำให้ธุรกิจต่าง ๆ เข้ามาหาผลประโยชน์ทางการค้าไปด้วย เป็นเรื่องปกติทุกยุคทุกสมัย ไม่นานพอมีวัตถุดิบอะไรใหม่เข้ามา กระแสตุ๊กตาก็จะตกไปเองตามเทรนด์แฟชั่น

๑๒. ทศนะของคุณกิเลน ประลองเชิง

คุณกิเลน ประลองเชิง เล่าไว้ในหน้า ๓ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ คอลัมน์ “ซักธงรบ” วันพุธที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙ อย่างน่าสนใจ ดังต่อไปนี้ :

เด็กเก่ง ๆ ที่เกิดมาบำเพ็ญบารมีเป็นพระพุทธรูปเจ้า คัมภีร์พระพุทธศาสนาเรียกกุมารโพธิสัตว์ ผีเด็กที่ขุนแผนปลุกเสกเรียก กุมารทอง ปีสองปีที่แล้วเริ่มมีตุ๊กตาเทพ ตุ๊กตาลูกเทพ

บ้านเมืองเรามีเสรีภาพทางความเชื่อ ใครใคร่เชื่อก็เชื่อ ใครใคร่รักใคร่ จะอุ้มอะไร จะไปกินข้าว นั่งเครื่องบิน มีสตางค์ซื้อตัว ไม่ว่าจะว่าจ้างคนเลี้ยง อายุถึงเกณฑ์ต้องจ้างครูพิเศษสอนหนังสือ เขาก็มีบริการให้เหมือนคน

ผมเคยตั้งใจฟัง ทั้งคนขายตุ๊กตาเทพ ทั้งคนเลี้ยงตุ๊กตาเทพทางทีวี คุณจอมขวัญ หลาวเพชร ก็ช่างซักช่างถาม ถามไปยิ้มไป คนขายก็คุยไป คนเลี้ยงก็เล่าไป น่าเอ็นดูไปด้วยกัน

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม...อยู่ด้วยกันคน แต่คนบางคนก็พันเหลี่ยมร้อยเล่ห์ อยู่กันแล้วรักกันไม่ได้ ต้องหันไปรักตุ๊กตา...ยิ้มได้ ส่งสายตาอ่อนได้ มีโปรแกรมพูดได้ ไม่เคยหลอกให้รัก ไม่เคยลงให้หลง... จึงเป็นทางออกหนึ่งของคนเหงา

ใครที่คิดว่าฉลาด จะไปนิินหาว่าเขา ผมว่าไม่น่าจะถูกต้อง

ที่มาของตุ๊กตาเทพมีสองกระแส กระแสแรกหมอดูคนหนึ่งเดินสะดุดตุ๊กตา...แล้วก็คิดว่า เขาน่าจะ
จะมีชีวิต กระแสสอง คนชายตุ๊กตาในหมู่ดาราชื่อ “เทพ” เดิมเรียกว่าตุ๊กตาคุณเทพ ต่อมาตัด “คุณ” ออก

ธุรกิจชายตุ๊กตา ทั้งเสื้อผ้าพัสดุราภรณ์ก็เฟื่องฟู

ช่วยหนุนนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของรองนายกฯ สมคิด ได้อีกทาง

เพื่อให้ชื่อว่า “คลัง” กว่าตุ๊กตาธรรมดา ก็น่าจะต้องมีพิธีปลุกเสก...เสกพิธีเล็กและเสกพิธีใหญ่
มีราคาตั้งแต่ ๒๐๐ บาทขึ้นไปถึงหมื่น

“ไทยรัฐ” ฉบับวันอาทิตย์ มีคมลั่นเหนือฟ้าใต้บาดาล คนเขียนตอนนี้ใช้ชื่อ “รัก-ยม” เจอหน้าผม
จะขอให้ไปช่วยตามข่าวอาจารย์คนไหนค่าเสกตุ๊กตาเทพแพงที่สุด จัดคิวลูกค้าอย่างไร

ก็อยากจะรู้...พิธีกรรมเป็นไง ใช้คาถาบทไหน

แต่ที่แน่ใจ...พิธีปลุกเสกคงทำให้แค่เชื่อว่ามีชีวิตแบบเด็กธรรมดา

ไม่ตั้งใจให้เก่ง โลกโผนพิศดารเหมือนกุมารทอง

ถ้าอยากจะให้เก่งเหมือนกุมารทอง ก็ต้องใช้พิธีกรรม “ขุนแผน” พอนางบัวคลีท้อง ก็หลอก
ให้หลุดปากยกให้ตามอุบะห์ ชั้นแรกฆ่าบัวคลีฆ่าท้องแหวกเอาเด็กออกมา ก็อุ้มไปทำพิธีปลุกเสกที่
วิหารวัดใต้

กลอนเสภาขุนช้างขุนแผนพรรณนาไว้ดังนี้

เอาไม้ชัยพลุักษ์พระยายา ปักเป็นขาพาดกับกุมารวาง ยันต์นารายณ์ฉีกอกปกปิดกลาง ลงยันต์
นางพระธรณีที่พื้นดิน เอาไม้รักปักเสาขึ้นสี่ทิศ ยันต์ปิดปังธงวงสายสิญจน์ ลงเพดานยันต์สังวาลอมรินทร์
ก็พร้อมสิ้นในตำราทุกท่าทาง

**เอาไม้มะริดกันเกราเถากันภัย ก่อชุดจุดไฟใส่พื้นล่าง ตั้งจิตสนิทไว้ที่ทาง ภาวนานั่งอย่าง
กุมารทอง**

อย่างแล้วปลุกเสกครบพิธี กุมารทองจึงมีฤทธิ์เดชวิเศษสารพัด กระซิบบอกให้แหวกวงล้อมขุนหาญ
พ่อตา ที่ยกพวกไปล้อมวิหารวัดใต้ออกมาได้ เตือนขุนแผนให้สติตอนแค้นจะฆ่านางวันทอง ช่วยอารักขา
พลายชุมพลออกมาหาพ่อขุนแผน

สมัยนี้คงหาคนคิดจะปลูกเสกกุมารทอง...ฆ่าเมียฆ่าท้องเมีย...เหมือนขุนแผนไม่มี ถ้ามีก็คงเจอคดีฆาตกรรมลูกเมีย “เณรแเอ” แคไปหาศพเด็กจากป่าช้ามาอย่าง ยังติดคุก

ผมเพิ่งได้ข่าวคนมีวิชา ปกติก็มีศิวลึงค์ทองคำจิวห้อยคอ...คนคนนี้มีบุญวาสนามากที่บ้านหลังใหญ่ ปลูกต้นไม้ใหญ่น้อยไว้สารพัดต้น ต้นชัยพฤกษ์ ต้นพระยาโยธา ไม้มะริด ไม้รัก ไม้กันเกรา (หายาก) เกากันภัย ดูจะมีไว้หมด

ใช้ต้นไม้เหล่านี้ประกอบพิธีปลูกเสกตุ๊กตา...ตั้งชื่อไม่เหมือนใครว่า “กุมารเทพ” ว่ากันว่ามีฤทธิ์ นื่อง ๆ กุมารทอง ปลูกเสกแล้วเจ้าของหวงมาก ยังไม่ยอมให้ใครดู

ผมพอรู้แต่ไม่กล้าถาม ปลูกเสกกุมารเทพไว้ใช้เองแล้ว จะเผื่อแผ่บารมีรับปลูกเสกให้คนอื่น บ้างหรือไม่...ถ้ารับคิดค่าวิชาซักเท่าไร ใครอยากได้กุมารเทพ รู้จักและกล้า ก็ลองหาช่องทางกันเอง

๑๓. ทิศนะของสำนักข่าวต่างประเทศ

สำนักข่าวรอยเตอร์รายงานว่ กระแสคลั่งตุ๊กตาลูกเทพในครั้งนีเ้เหมือนกับช่วงเวลาหลังการรัฐประหารเมื่อปี ๒๕๔๙ ที่เศรษฐกิจฝืดเคืองและชาวบ้านหันไปพึ่งเครื่องรางจตุคามรามเทพ เชื่อว่าจะนำโชคลาภมาให้ เช่นเดียวกับครั้งนีที่หลังการรัฐประหาร ปี ๒๕๕๗ ซึ่งรัฐบาลกำลังอยู่ในช่วงพยายามฟื้นฟูเศรษฐกิจ

ส่วนสำนักข่าวเอเอฟพีรายงานว่ แม้ว่าคนไทยกว่า ๙๐ เปอร์เซ็นต์ จะระบุว่าตนเองนับถือศาสนาพุทธ แต่ในความเป็นจริงแล้วศาสนาพุทธในไทยดูเหมือนจะเป็นการหลอมรวมนำศาสนาฮินดู และการนับถือผีสางเทวดาเข้ามาผสมผสานเสียมากกว่า

๑๔. ข้อกำหนดในการนำตุ๊กตาลูกเทพขึ้นอากาศยาน/เครื่องบิน

เมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙ นายจุฬา สุขมานพ อธิบดีกรมท่าอากาศยานและผู้อำนวยการสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย ได้ออกประกาศสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย เกี่ยวกับการนำตุ๊กตาลูกเทพขึ้นเครื่องบิน ๓ ข้อ คือ ๑) สถานะของตุ๊กตาเทพให้ถือเป็นสัมภาระติดตัวของผู้โดยสาร เนื่องจากในทางปฏิบัติผู้โดยสารจะต้องเป็นบุคคลเท่านั้น ๒) การจัดเก็บตุ๊กตาลูกเทพในท้องผู้โดยสารอากาศยานโดยสรุปจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งเจ้าหน้าที่อากาศยานตามหลักสากล โดยให้

เก็บไว้ในช่องเก็บสัมภาระเหนือศีรษะหรือวางใต้ที่นั่งโดยสาร เว้นแต่จะมีการตกลงกับสายการบินเป็นอย่างอื่น และ ๓) ให้ปฏิบัติตามมาตรฐานการรักษาความปลอดภัยเกี่ยวกับสัมภาระที่ทำอากาศยานกำหนด โดยสรุปสนามบินมีอำนาจตรวจค้นสัมภาระ หากเที่ยวบินใดผู้โดยสารไม่ยอมให้ตรวจ สายการบินสามารถไม่รับผู้โดยสารได้ทันที

ถ้าผู้โดยสารฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดดังกล่าว มีความผิดตามมาตรา ๗ ของพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ พ.ศ. ๒๕๕๘ มีโทษจำคุกไม่เกิน ๑ ปี หรือปรับไม่เกิน ๔๐,๐๐๐.๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๑๕. รถโดยสารสาธารณะกำหนดให้ตุ๊กตาลูกเทพเป็นสัมภาระ

นายมนตรี การณยะวณิช รองกรรมการผู้จัดการใหญ่การบริหารการเดินทาง รักษาการผู้จัดการใหญ่บริษัทขนส่ง จำกัด (บขส.) กล่าวว่า บขส. จะไม่จำหน่ายตัวตุ๊กตาลูกเทพ โดยกำหนดให้ตุ๊กตาลูกเทพเป็นสัมภาระ ไม่ใช่ผู้โดยสาร ดังนั้น หากผู้ใช้บริการนำตุ๊กตาลูกเทพติดตัวมาด้วย จะถือเป็นสัมภาระชิ้นหนึ่ง ซึ่งต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของ บขส. ที่ต้องไม่กระทบสิทธิ์ของผู้อื่น วางสัมภาระในที่ที่เหมาะสม และทั้งนี้ อาจมีมาตรการตรวจตราอย่างใกล้ชิดเพื่อป้องกันเหตุและสวมรอยลักลอบขนสิ่งผิดกฎหมายกับรถโดยสาร ซึ่งจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ

๑๖. กระแสตก ลดราคา โยนทิ้งลูกเทพ

หนังสือพิมพ์ข่าวสด วันจันทร์ที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙ และหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ วันพุธที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙ รายงานสอดคล้องกันว่าหลังจากกระแสความศรัทธาในตุ๊กตาลูกเทพของคนจำนวนหนึ่งขึ้นสูงสุดในช่วงที่ผ่านมา ซึ่งมีทั้งคนชอบและคนที่ต่อต้าน ทำให้ราคาซื้อขายตุ๊กตาลดลงจนเป็นปกติแล้ว ขณะนี้ตุ๊กตาลูกเทพกลายเป็นลูกกำพร้าว้าไปแล้ว ถึงขนาดที่คนที่เคยเลี้ยงและบูชานำตุ๊กตาลูกเทพไปทิ้งอย่างไม่แยแส

“ไทยรัฐ” : กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

ที่วัดสว่างอารมณ์ ตำบลขุนแก้ว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีบรรดาสาวกที่คลั่งตุ๊กตาลูกเทพ นำตุ๊กตาลูกเทพมาทิ้งไว้ตามใต้ต้นไม้ในบริเวณวัดและวางไว้ตามสลุบเจดีย์ โดยมีรูปปักไว้เหมือนเป็นการบอกกล่าวอำลา ผูกฝงเจ้าที่เจ้าทางในวัด ซึ่งคณะกรรมการวัดได้เก็บรวบรวมตุ๊กตาลูกเทพที่พ่อแม่พามาทิ้ง เอาไปไว้ที่ศาลาเจ้าแม่ตะเคียนทอง ด้านหน้าศาลาการเปรียญโดยมีจำนวนกว่า ๑๐ ตัว ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายหลายขนาด

นายสรารุช ไปล่นรินทร์ ไวยาวัจกรวัดสว่างอารมณ์ กล่าวว่าตุ๊กตาที่เห็นอยู่นี้บรรดาลูกศิษย์วัดและพระลูกวัดพบถูกทิ้งอยู่ตามต้นไม้ เช่น ที่สลุบวัดกับใต้ต้นไม้ บางที่มีก้านรูปที่จุดธูปหมดดอกแล้วปักอยู่ มีขวดน้ำแดงและน้ำอัดลมวางอยู่ เหมือนถูกนำมาทิ้งไว้ ตั้งแต่มีข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ อาจจะมีความที่เลื่องลือเกิดความกลัว หรือผู้ที่นำไปเลี้ยงไว้แล้วไม่ประสบผลสำเร็จ จึงนำมาทิ้งไว้ที่วัด

๑๗. ผู้ปกครองคณะสงฆ์สั่งระงับการปลุกเสกตุ๊กตาลูกเทพ

นายสมชาย สุรชาติโร โฆษกสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) กล่าวว่าได้รับรายงานจากเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ได้เรียกพระอาจารย์สมศักดิ์ ปัญญาโร เจ้าอาวาสวัดศรีอุทุมพร อำเภอเมืองจังหวัดนครสวรรค์ ที่ได้ทำพิธีปลุกเสกตุ๊กตาลูกเทพไปตั้งเตือนพร้อมกับห้ามไม่ให้ทำอีก เพราะการกระทำดังกล่าวจะทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาไขว้เขวไป ซึ่งเจ้าอาวาสวัดศรีอุทุมพรรับปาก และลงนามในบันทึกยืนยันต่อเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ว่าจะไม่ทำพิธีปลุกเสกตุ๊กตาลูกเทพอีกต่อไป ทั้งนี้ หากเจ้าอาวาสวัดศรีอุทุมพรฝ่าฝืนคำสั่งเจ้าคณะผู้ปกครองอาจถูกลงโทษสั่งพักงานจากตำแหน่งเจ้าอาวาสได้

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙ รายงานว่า ที่วัดบัวขวัญ พระอารามหลวง จังหวัดนนทบุรี พระราชันนทมนี เจ้าอาวาสวัดบัวขวัญ และเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี สั่งห้ามพระในวัด ปลุกเสกและลงเลขยันต์ตุ๊กตาลูกเทพ และพระวินัย ฐิตปัญญา พระลูกวัดที่ทำพิธีลงอักขระและเบิกเนตร ตุ๊กตาลูกเทพตลอด ๑ ปี มีตุ๊กตาผ่านพิธีไปแล้วนับหมื่นตัว ได้ประกาศเลิกทำพิธีไปแล้ว โดยยืนยันว่า ที่หยุดไม่ได้มีความผิด แต่ต้องการลดกระแสด้านตุ๊กตาลูกเทพ ตามที่เจ้าอาวาสขอรับรอง

๑๘. ที่พึ่งอันเกษม/สูงสุดของชาวพุทธ

ผมว่าชาวพุทธเรานั้นไม่จำเป็นต้องไปเสาะแสวงหาสรณะหรือที่พึ่งที่ระลึกอื่นใดอีก เพราะที่พึ่งอื่นนั้นไม่ใช่หนทางที่จะให้ถึงความดับทุกข์ได้ เหมือนกับพระรัตนตรัย ดังจะยก “เขมาเขมสรณที่ปิกคาถา” มาเสนอดังต่อไปนี้

พะทุง เว สระระณัง ยันติ	ปีพพะตานิ วนานิ จะ.
อารามะรุกขะเจตียานิ	มนุสสา ภายะตัสชิตา.
เนตัง โข สระระณัง เขมมัง	เนตัง สระระณะมุตตะมัง
เนตัง สระระณะมาคัมมะ	สัพพะทุกขา ปะมุจจะตี.
โย จะ พุทธัญจะ ธัมมัญจะ	สังขัญจะ สระระณัง คะโต.
จัตตาริ อะริยะสัจจานิ	สัมมปปัญญาเย ปัสสะตี.
ทุกขัง ทุกขะสมุปปาตัง	ทุกขัสสะ จะ อะตักกะมัง.
อะริยัญญัญญัญจิกัง มัคคัง	ทุกขุปะสะมะคามินัง.
เอตัง โข สระระณัง เขมมัง	เอตัง สระระณะมุตตะมัง,
เอตัง สระระณะมาคัมมะ	สัพพะทุกขา ปะมุจจะตีตี.

พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๘๘-๑๙๒/๕๐-๕๑

มนุษย์เป็นอันมาก เมื่อเกิดมีภัยคุกคามแล้ว, ก็ถือเอาภูเขาบ้าง ป่าไม้บ้าง, อาราม และรุกขเจตีย์บ้าง เป็นสรณะ; นั่นไม่ใช่สรณะอันเกษมเลย, มันไม่ใช่สรณะอันสูงสุด; เขาอาศัยสรณะนั้นแล้ว ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวง.

ส่วนผู้ใดถือเอาพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะแล้ว; เห็นอริยสัจ คือ ความจริงอันประเสริฐสี่ด้วยปัญญาอันชอบ;

คือเห็นความทุกข์, เหตุให้เกิดทุกข์, ความก้าวล่วงทุกข์เสียได้;
และหนทางมีองค์แปดอันประเสริฐ เครื่องถึงความระงับทุกข์;
นั่นแหละ เป็นสรณะอันเกษม, นั่นเป็นสรณะอันสูงสุด;
เขาอาศัยสรณะนั้นแล้ว ย่อมพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้.

ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๘/๑๙๒/๙๒

ปรากฏการณ์ “ตุ๊กตาลูกเทพ” ที่กำลังจะผ่านพ้นไป เกิดขึ้นมาเพื่อทดสอบจลศรัทธาที่มีต่อพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ของชาวพุทธเราว่ายังมั่นคง ไม่คลอนแคลน ไม่แกว่งไกว หรือไม่เท่านั้นเอง อีกไม่นานก็คงจะมีเรื่องทดสอบอย่างอื่นตามมาอย่างแน่นอน ขอให้ทุกท่านตั้งสติให้ดีก็แล้วกัน.

เอกสารอ้างอิง

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๕๖. กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นต์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
หนังสือพิมพ์ “ข่าวสด” ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๙,๑๘๙ วันจันทร์ที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙
หนังสือพิมพ์ “ไทยรัฐ” ปีที่ ๖๗ ฉบับที่ ๒๑,๑๙๐ วันพุธที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙
หนังสือพิมพ์ “ไทยรัฐ” ปีที่ ๖๗ ฉบับที่ ๒๑,๑๙๒ วันศุกร์ที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙
หนังสือพิมพ์ “ไทยรัฐ” ปีที่ ๖๗ ฉบับที่ ๒๑,๑๙๕ วันจันทร์ที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙
หนังสือพิมพ์ “ไทยรัฐ” ปีที่ ๖๗ ฉบับที่ ๒๑,๑๙๗ วันพุธที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙